neque in hoc solummodo stamus, sed etiam de proprio ipsi largimur. Volumus enim unumquemque istiusmodi pedaneorum, annis singulis a mensa tuæ celsitudinis percipere duas [1] libras auri, & his esse contentum solis, & neque redimi: & aurum omnino despicere. Propterea enim eligimus fiscum [2] minuere, quatenus horum unusquisque contentus nostra largitate & quaternis aureis, puras Deo & nobis & legi custodiat manus, cogitans quæ a prioribus legislatoribus de his definita sunt.

CAP. X.

Ut judex rationem expensarum examinet [3].

OPortet [4] autem expensarum rationem judices omnino examinare [5]. (Et quia hoc bene Zenonis piæ memoriæ decrevit sententia & auctoritas: & nos non dedignati sumus partem etiam hoc nostrarum facere dispositionum.) Maneat ergo etiam nunc in eodem schemate custoditum: illo solo adjecto, si jusjurandum intulerit de expensis judex victori, scilicet cum quantitate quæ visa erit ei recte se habere: (quam taxationem vocant leges) deinde ille juraverit: non habere licentiam judicem minus quam juratum est, condemnare, neque videri clementiorem [6] lege quæ hæc disponit. si tamen perspexerit neutrum sumptuum subdere rationi: & propter negotii forte varietatem, hoc ipsum decernat sua sententia [7]. Omnibus aliis super appellationibus [8], sicut prædiximus, & excusationibus, & ut non prompte, & cum necessitate fiant litis contestationes, sed habeant viginti dierum inducias [9], & quidquid aliud judiciale decrevimus: in propria virtute manentibus.

CAP. XI.

Ut arbitri per compromissum non per sacramentum assumantur.

QUia [10] vero multæ quædam nobis fiunt interpellationes, eligentibus quibusdam judices penitus ignorantes [11] leges, & experimentum, & prone jurant judicibus se contentos, quibus nequaquam quispiam quodlibet credat: deinde suadent forsan etiam judicibus quasi sibi præbere jusjurandum juris, neque quid sit justum, neque ejus observationes scientibus: & merito læsi ipsi rursus volunt examinari negotium, obliti jurisjurandi quod juraverunt: causa nobis subverlione digna visa est. §. 1. Et quia cognovimus ex rerum experimento incautum hoc esse, sancimus de cætero nullum [12] fieri omnino judicem [13] arbitralem, & cum jurisjurandi cautione judicare: ne ex hoc in perjurium invitum incidant homines propter judicum ignorantiam pejerare compulsi: sed omnino qui judicem aut judices eligunt, cum pœna [14] eligant eos, quatenus partes ad invicem coeant, & necessitatem habeant aut contentæ esse judicio, aut si retractare voluerit alter, det multam, & sic licentiam habeat discedere reus ab iis quæ judicata sunt, & ad aliud venire auditorium: nostris judicibus si aditi fuerint, exigentibus multam: & iis qui eam jussi sunt accipere, restitui præparantibus [15]. Scientibus iis qui judices eligunt, quia si hoc non egerint, neque stipulati fuerint pœnam, sed exsiliamaverint [16] sufficere sibi ex jurejurando cautionem: deinde judices sic electi noceant eis, si quidem ex studio [17], a domino Deo [18] pœnas perjurii sustinebunt: si autem ex ignorantia hoc passi fuerint, nihil præter jusjurandum erit eis amplius: quia neque perjurium volumus ab aliquo inferri, neque rursus litigantes sustinere damnum magnum propter judicantium ignorantiam citra jurisjurandi reverentiam permittimus. Omnibus ante sanctis sive ex antiqua legislatione, sive a nobis de compromissariis judicibus, aut arbitris, extra tamen necessitatem jurisjurandi, in propria virtute manentibus, & nequaquam ex hac nostra lege novandis.

CAP. XII.

De [19] *appellationibus, & ne cui ea non recipere liceat.*

NOstros tamen judices omnibus modis suscipere appellationes sancimus, & nulli licentiam esse penitus hoc repellere præter solam tuam eminentiam: cui hoc ab initio largitur imperium, retractationis [20] introducens auxilium.

CAP. XIII.

De diversis rescriptis [21] *ad judices directis.*

OMnis autem judex sive cingulum habens, sive aliter judicans [22] custodiat leges, & secundum eas proferat sententias: & vel si contingat jussionem nostram in [23] medium, vel si sacram formam, vel si pragmaticam procedere [sanctionem] dicentem aliter agi, sequatur legem. nos enim volumus obtinere quod nostræ volunt leges. Si enim sub appellatione lis fiat, judex quidem suscipiat modis omnibus oblatam appellationem, nihil penitus excusans, in quibus omnino licet appellare: auxilium vero circa appellationes omnibus adjacet, per quod licet læso & queri, & mereri correctionem aut ab iis qui de appellatione judicant: aut a nobis ipsis, si ad nos sententia referatur.

CAP. XIV.

De relationibus [24].

SI quid autem audientes judices putaverint esse dubium: damus [25] eis licentiam de his nuntiare nobis, & consulere nos, ut discant quæ necessaria sunt, & ita quod agendum est explicent, & faciant justa simul & rationabilia judicia.

EPILOGUS.

† Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & propter nostrorum subjectorum utilitatem gesta sunt, hic & in imperiali proponat basilica, & in aliis partibus nostræ regiæ civitatis, ut universis hæc fiant manifesta, & discant quia per omnia nobis cura est eorum utilitatis pariter & æqualitatis. Dat. ARIONE [26] V. C. CONSULE.

TIT. XII.

UT CLERICI [27] APUD PROPRIOS EPISCOPOS PRIMUM CONVENIANTUR, ET POST HOC APUD CIVILES JUDICES.

NOVELLA CONSTIT. LXXXIII.

Idem Augustus Joanni gloriosissimo per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

PLurimas sacras scribentes leges & de Deo amabilibus episcopis, & reliquo omni facerdotio, necnon de reverendissimis monachis, & nuper hoc agentes, in quibus volumus reverendissimos monachos, apud solos [28] civitatis episcopos, sub quibus sunt monasteria, conventiones suscipere: petiti sumus a Menna Deo amabili archiepiscopo hujus felicissimæ civitatis, & universali patriarcha, reverendissimis clericis hoc dare privilegium [29], ut si quis habet adversus eos quamlibet pecuniariam causam, prius ad Deo amabilem archiepiscopum pergat sub quo constitutus est, & interpellet eum, & [30] ex [31] non scripto judicium mereatur. &, si hoc fiat, nec inquietet eum, nec trahat ad auditoria civilia, neque a sacro [32] eum vacare faciat ministerio, sed ex non [33] scripto examinetur negotium sine damnis, & accipiat formam forsan etiam scriptam, si hoc quoque partes voluerint & poposcerint, & liberentur alterutro [34] certamine. §. 1. Si vero aut propter causæ naturam, aut propter quandam forte difficultatem non fuerit possibile Deo amabili episcopo decidere [35] negotium, tunc licentiam esse & ad civiles judices pergere, & privilegiis omnibus custoditis, quæ reverendissimis clericis sacræ præstant constitutiones, & litigare & examinationem fieri, & terminum impon liti, & ita liberalis fieri causam clarissimis judicibus secundum nostras constitutiones vel leges studentibus cum magnanimitate & velociter lites decidere, ut non propter hujusmodi causas sacris amoveantur obsequiis, & cum oporteat Deum placari & decentia sacerdotibus agi, auditoriis detineantur & illis turbis, atque inhærente tumultu litigantium animabus. §. 2. Si tamen de criminibus conveniantur, si quidem civilibus, hic quidem competentes judices [36], in provinciis autem earum præsides sive judices, non transcendente lite mensium duorum spatium ex quo litis contestatio fit, quatenus brevis imponatur causæ terminus. Illud palam est, si reum esse putaverit eum, qui conveniur, provinciæ præses, & pœna judicaverit dignum: prius hunc spoliari a Deo amabili episcopo sacerdotali dignitate, & ita sub legum fieri manu.

CAP. I.

SI vero ecclesiasticum [37] sit delictum, egens castigatione ecclesiastica & multa, Deo amabilis episcopus hoc discernat, nihil communicantibus clarissimis provinciæ judicibus. neque enim volumus talia negotia omnino scire civiles judices: cum oporteat talia ecclesiastice examinari, & emendari animas delinquentium per ecclesiasticam multam secundum [38] sacras & divinas regulas, quas etiam nostræ sequi non [39] dedignantur leges. Si [40] vero quædam prius contestatæ sunt lites, hæc maneant in ipso schemate, velocem accipientes finem: omnibus quæ jam a nobis sancita sunt, sive super sanctissimis ecclesiis, sive super Deo amabilibus episcopis, sive super clericis, sive super monachis, propriam virtutem habentibus.

EPILOGUS.

† Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, per programmata propria manifesta faciat universis, & in perpetuum studeat custodiri. Dat. 15. Kal. April. *Constantinop.* Dom. JUSTIN. PP. Aug. ARIONE V. C. CONS. [41].

κανικὸν ὑπόκειται. Judicum δικαστικὰ, quatuor aurei. Majora funt apud Gallos: apud quos δικαστικὰ, *Espices*, de quibus vid. Paponem 18. *Arrest.* 3. *c. des epices.* Lucius δικαστικὰ etiam appellat aurum sportularium & Tragœmata 5. *Plaeit.* 5. *de Tragœmatis* n. 2. Verisimile est enim Gallos (judiciis tum minus corruptis) judicibus destisse aros matarias quasdam species: ac procedente tunc demum tempore mutatum id genus sportularum in pecuniam numeratam. Qua de re merito conquerebatur Michael Hospitalius, Franciens Cancellarius in oratione Rothomagi habita 1563. *tom. 2. ordin.* 1. *fol.* 836.

1 Id est, 144. aureos. 2 Fisci causa sub bono principe peffima. 3 Et rationem expensarum habeat in definitiva sententia. Jul. *n.* 304. 4 Hinc sumpta est authentica, *Post jusjurandum. Cod. de judiciis.*

5 Expensæ a judicibus pedaneis exceptæ expensis. vid. Jul. *hic n.* 304. *sans dessous.* 6 Symmachus *epist.* Corruptæ esse videntur sententiæ, si fint legibus mitiores. adde *l.* 12. §. 1. *ff. qui & a quibus manumiss.* adde *l.* 11. *ff. de pan.* 7 Arbitrio Jul. *n.* 304. ψῆφφ. 8 Vel recusationibus, Jul. *n.* 305. 9 Jure Canonico arbitrarium est. *cap. dilectus. extr. de probat. cap. quoniam frequenter. §. si vero. extr. ut it. non contestat. cap. cum st. extr. de appellat.* Anf. 10 Hinc sumpta est authentica, *Decernit. C. de receptis arbitris.*

11 Ἀκριτοφυεῖς καὶ νόσων καὶ πείρων. *Scring.* Pedaneos peritos esse oportet tractaret, solos doctos & disertos adhiberet: si de re militari, militum veteres, & fenes, & benemeritos, & locorum peritos ac bellorum & castrorum, & omnes literatos, & maximeeos, qui historiam norunt. Lampr. *in Severo.* Idem etiam sæpe dicebat, eos esse *mercam bulenn Nicetæ Imperatori.* 12 Et ita abrogatur *lex* 4. *C. de arbitr.* ut nemo judex cum jurejurando a litigatore possit accipi.

13 Δικαστὴν αἱρετὸν. *Scring.* Judicem. Jul. *n.* 306. 14 Arbitri cum pœna eligi possunt, olim non poterant, & ita abrogatur lex 27. *in fin. ff. de recept. qui arbitr.* 15 Id est, habentibus, ordinantibus. 16 Olim sufficiebat juraffe, *l.* 4. §. 1. *C. de receptis.* 17 Dolo malo. 18 Periurii vindex Deus, *l.* 2. *C. de reb. cred.* 19 De provocationibus & retractationibus, Jul. *n.* 307. 20 Ἀνελληματόφυτ. *Scring.* retractatio, *l.* 21. *in fin. C. de judiciis institum. l. ult.* §. 5. *C. de temp. appell.* Retractatio, id est, supplicatio, *l.* 1. *C. de sent. præf. præt.* 21 Et de provocationibus. Jul. *n.* 308.

22 *Int. Instit. de off. jud. Novell.* 24. *c.* 2. 23 Vid. *Novell.* 113. 24 Jul. *n.* 309.

25 Abrogatur. J. *Novell.* 125. 26 Aplone, id est, anno 539.

27 Vid. Jul. *const.* 77. de clericis litigatoribus. *Ind. Reg.* Hujus Novellæ Latinam interpretationem integriorem vide apud Agyleum *hic.* 28 Non ut olim apud provinciarum præsides, *l.* 33. *C. de episc.* 29 Hinc sumpta est authentica, *Clericus. C. de episc.* 30 Hinc sumpta est Authentica, *Nisi breves, C. de sent. ex peric.*

31 Καὶ ἰγγράφῳ κρίσει. *Scringer.* & male, quod ex sequentibus partim, partim ex juliano poteit colligi, Ubi autem episcopus (inquit) causam dirimere vult, sine scriptura omnia producantur, & definitiva sententia fine scriptis ab eo producatur, nisi partus aliud voluerint. 32 Episcopi a sacro ministerio non sunt abducendi. 33 *Nov.* 18. *c.* 2. 34 Id est, exceptionibus & dilationibus nimiis. *Nov.* 17. *c.* 3. 35 *Nov.* 123. 37 Delictum aliud ecclesiasticum, aliud seculare. 38 Delicta ecclesiastica puniunt sacris canonibus. vid. *Nov.* 23. 39 Leges civiles non dedignantur sequi sacros canones, *l.* 45. *C. de episc. Nov.* 5. Princeps recte subsequitur decreta Pontificum, *l.* 23. *C. de episc. Nov.* 5. 40 De judiciis. Jul. *const.* 37. *in fin.* 41 Id est, anno 539.

TIT. XIII.

DE [1] CONSANGUINEIS [2] ET UTERINIS [3] FRATRIBUS [4].

NOVELLA CONSTIT. LXXXIV.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriossf. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

MUltis undique natura [5] novitatibus utens (dictum jam est in legibus hoc sæpe proœmium, dicitur autem & iterum donec illa quæ fua sunt operatur) ad opus multarum nos pertrahit legum. Legitimas enim & cognativas [6] successiones dicunt [7] quidem nobis & veteres, & qui ex antiquissimo jure hæc fumentes, descenderunt usque ad nos, qui plurima horum correximus, pervenit autem ad nos aliquid tale.

§. 1. Duxit [8] quidam uxorem, & filii ex eadem funt nati: deinde moriente illa duxit rursus aliam, ex qua nati sunt filii ei, prioribus consanguinei solum, non autem uterini: deinde etiam tertium introduxit matrimonium: fecitque filios ex eo: post mortem vero ejus ad secundum mulier descendit virum: ex quo alios fecit filios, iis qui ex priore viro fuerant uterinos solum, non tamen consanguineos: moriente igitur matre, postea mori [9] unum fratrum ex tertio matrimonio contigit sine filiis & sine testamento, multos fratres relinquentem, alios quidem consanguineos, alios autem uterinos, alios vero simul & consanguineos, & uterinos. Et quæ quidem adinventa est naturæ novitas, talis quodammodo fuit. Licebit autem tali principio dato nobis, ab eo & alios quosdam opinari casus tale aliquid proferre volentes, sive morte viri, sive morte mulieris, sive alia legitima separatione nuptiis diversis hoc facientibus. Quæstio igitur illa erat, si ad mortui fratris hereditatem oporteret omnes vocari, & consanguineos, & uterinos & simul quidem consanguineos, simul autem uterinos fratres.

CAP. I.

QUia [10] igitur considerantes leges omnes quas congregavimus, & veteres omnes, & nostras hujusmodi non invenimus emersisse quæstionem: congruum est eam sero tandem refrenare lege, & considerare quia fratribus funt ad defunctum aliis quidem cognationis jura, quæ nos legitimis copulavimus: aliis autem hoc ipso legitima: communicabant enim aliquid ei circa paternam prolem, sicut alii circa maternam: alii autem illud pure habebant, & lege & natura juvante se, eo quod ex iisdem erant procedentes matrum finibus, eratque eis patris semen unum: & undique veluti quoddam signum eis germanitatis resplendebat. Si igitur hujusmodi frater litibus liberare & legem & dubitantes voluisset, ad testamentum venerat: & suam sententiam fecerat manifestam, & per scripturam honorati ad hereditatem vocarentur. Quia vero hoc agere noluit, aut non potuit, (multæ namque sunt homini & anxietates innumeræ, & repentinæ mortes) hæc nostra lex causam determinet. §. 1. Vult autem hæc lex, ex utroque [11] decoratos, & simul quidem consanguineos, simul autem uterinos fratres, ad successionem morientis meliores esse quam illos qui solummodo consanguinei, aut solummodo uterini sunt, & non sunt fratres hæritare naturæ varietas; sed nos hujusmodi adinventiones ostendimus legitimas, atque decernimus, perfectioribus distribuentes quæ meliora sunt, & minores exæquari eis non patientes. §. 2. Plurima namque ad hoc nos invitaverunt. Primum quidem altera nostra lex [12], si filius moriatur non habens filios: deinde existentibus ita forte maternis [13] rebus, aut ex nuptiali, aut etiam ex alia causa quæ non acquiruntur, prius ex iisdem nuptiis fratres ad hereditatem vocari: deinde ex aliis, & post [14] hos patrem, quod probatio erat eo quod dudum talia nostra legislatio concessisset. Nam si etiam patre existente, suo patri, & iis qui sunt ex aliis nuptiis, præponi consanguineos & uterinos fratres contingit: consequens est, licet pater non existat, sed fratres solummodo, præponi iis qui ex uno parentum solummodo copulantur morienti, eos qui similiter quidem consanguinei, similiter autem uterini sunt, & his convenienes erit illud quod dudum & in maternis, & in iis quæ ex nuptiali causa, aut aliter non acquirantur, sancitum est, hoc etiam in reliquis morientis rebus valere atque tractari. Hæc igitur lex in isto casu data sibi occasione, sicuti dictum est, posita sit. Et quia ex tribus matrimoniis hoc processit, novitas naturæ nihil prohibet, vel si quis proponat & in duobus solummodo matrimoniis alios quidem esse solum uterinos, alios autem consanguineos simul & uterinos, vel si quis extendi dicat matrimonia, & adhuc amplius tale aliquid fieri. Et sic in hujusmodi casibus ubi tales quidam introducuntur ordines fratrum lex habeat suam virtutem: & excludant [15] duplici utentes jure eos qui uno solo uti possunt.

CAP. II.

SI vero non talis est casus, sed solummodo constituti sunt uterini aut consanguinei, & moriatur aliquis fratrum: hæc prioribus subjaceant legibus quæ eorum successiones disposuerunt. Locum tamen hæc lex habeat non solum in hoc casu, qui quæstionem movit: sed etiam in iis, qui postea futuri sunt. Quocirca priora si aut judicis sententia, aut pactionum expedita sunt formis, habeant propriam decisionem, hujus legis judicio non egentia.

EPILOGUS.

† Tua igitur eminentia quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram manifestata sunt legem, per literas proprias declarare cunctis & in perpetuum observare festinet. Dat. 15. Kalend. Jun. *Constantinop.* Imp. Dom. JUSTIN. Aug. Anno 15. [16] ARIONE V. C. CONS.

TIT. XIV.

DE ARMIS [17].

NOVELLA CONSTIT. LXXXV.

Imperator Justinianus Augustus Basilidi gloriosissimo magistro sacrorum officiorum.

PRÆFATIO.

MAgnum Deum & salvatorem nostrum Jesum Christum & ejus auxilium semper invocantes, studemus omnes subjectos nostros, quorum regimen credidit nobis Deus, illæsos [18] & sine calumnia [19] custodire & inhibere bella, quæ per suam considerationem suscipientes adversus alterutros operantur dolores, duplex ex hoc contra se supplicium inferentes, tam quod sibimet inferunt, quam quod ex legibus vesaniam eorum punientibus patiuntur.

CAP. I.

VOlentes igitur hujusmodi mortibus homines liberare, prospeximus armifacturæ [20] opus nullum privatum operari, solos autem illos arma facere, qui in publicis deputati sunt armificatoriis [21], aut qui dicuntur fabricensii [22]: eos autem qui operantur arma, nulli vendere privato [23]. Sed neque qui in [24] numeris constituti sunt armifactores, quos etiam deputatos appellant qui de fisco annonas accipiunt, permittimus operari, aut alicui vendere arma: sed solum diligentiam habere armorum militum in numero constitutorum, in quibus militant. Si vero novum aliquid faciunt, hoc auferri ab eis, & in sacro nostro inferri armamento [25] adjiciendum ibi repositis publicis armis.

CAP. II.

HOc autem observare volumus & eos, qui in ordinibus ballistariorum [26] sunt, quos per diversas statuimus civitates, ordinantes eos & arma facere: sancientes, ut & ipsi sola publica arma in armamentis [27] publicis uniuscujusque civitatis recondita corrigant, atque renovent. Si qui vero unum aliquid armorum instruxerint, hoc similiter & ipsis inter publica arma præstent, & nulli alteri penitus vendant. Hoc quoque custodiant, qui in ballistariis deputati sunt, periculo [28] patrum [29] civitatum, sub quibus & ipsos ballistarios statuimus, & publicorum armamentorum [30] diligentiam atque custodiam constituimus: quatenus si qui viti fuerint aut deputati aut fabricensii [31] vendentes arma, provideant per loca judices [32] eos suppliciis subdere, insuper etiam arma ab iis qui ea comparant, sine pretio auferre, & publico vindicare.

CAP. III.

HAnc igitur gubernante nos Deo cogitationem, per præsentem sancimus legem, *Ut nulla civitate aut provincia nostræ reipublicæ habere licentiam privatos aut alium quempiam arma facere aut vendere, aut quolibet mercari modo:* sed *solos eos qui inter fabricensfes referuntur, hæc instruere, & deferre ad sacrum nostrum armamentum*: & hoc a tua celsitudine, & qui post te suscperint cingulum custodiri sancimus: deputantibus nobis aliquos [33] chartulariorum, qui sub tua celsitudine in scrinio sunt constituti fabricensium, periculo quinque inter eos priorum [34] bonam opinionem habentes, & opportunos, qui & eos qui in hac felicissima civitate, & in aliis civitatibus nostræ reipublicæ arma faciunt, requirentes, prohibeant privatos, aut etiam alios quosdam citra eos qui deputati sunt inter fabricenses, armifacturæ agere causam: & in publicum quemcumque locis aliquos privatos hoc audentes, hæc auferre, & fisci applicare armamento. Si autem inter operarios privatos artifices opportunos [35] invenire potuerint: hos, si voluerint, in militiis statuere, & in descriptione [36] nomina eorum facere, & destinare nobis descriptionem artificum: ut per sacrum nostrum rescriptum in illis statuantur locis, in quibus sunt publicæ fabricæ, quatenus ipsi operantes arma, & de fisco annonas accipiant: hoc enim facto & subtiliter observato a prædictis personis licentia penitus nulli dabitur, neque civitates inhabitantibus privatis, neque villas incolentibus rusticis, armis uti adversus alterutros, necesque præsumere, & ex hoc plurimos homines occidi, publicas vero perire functiones, dum terræ cultores vitam amittere metuentes, fuga propter timorem utuntur. §. 1. Oportet ergo eos qui diriguntur a tua celsitudine ex memorato fabricensium scrinio ad prohibendos privatos armorum factores confessionem [37] accipere etiam per loca judicum, & subjectorum eis officiorum, & civitatum defensores, & patres, quia nihil valebunt de cætero horum quæ a nobis prohibita sunt aliquid agere: sed quæ per præsentem sancita sunt legem, custodient, poenam & in pecuniis, & in ipsum formidantes caput. Sancimus enim magna quidem Alexandriæ judicem negligentem quæ a nobis sancita sunt viginti auri librarum exsolvere poenam, & cingulo cadere: & hujus officium similiter auri librarum viginti dare poenam, & capitale subire supplicium: aliarum vero provinciarum judices, dai-

---

1 De fratribus. *Index Regina.* de successionibus, quæ ab intestato fratribus deferuntur, Jul. *const.* 78. vide hujus Novellæ plenioren interpretationem Latinam Agylei *hic.*

2 Περὶ τῶν ὁμοπατρίων. *Scring.* qui filiicet nati sunt ex eodem patre: vel ex eodem patre & matre simul. 3 Περὶ τῶν ὁμομητρίων. *Scring.* qui nati sunt ex eadem matre. Uterini enim sunt diverso patre nati, Ambros. *epist.* 66. Atque ita liberorum alios constituit hac Novell. μόνον ὁμοπατρίους ἢ ὁμομητρίους & ὁμοπατρίους τὸ ἅμα καὶ ὁμομητρίους. 4 Frater fratri ab intestato ut succedat. 5 Multas formas edere natura properat, *l.* 2. *Cod. de voter. jur.* 6 Καὶ τὰς Cognatices, *Scring.* 7 Id est, explicant. 8 Facti narratio. 9 Quæstio, Fratris sine liberis mortui hereditas ad quem pertineat. 10 Hinc sumpta est Authentica, *Itaque. Cod. comm. de successionibus.* 11 Olim ita non fuit. *l.* 1. *C. de legitimis hæredibus.* Unde constat hodie, consanguineos & uterinos simul præferri consanguineis tantum vel uterinis tantum. 12 *l. ult. C. comm. de successionib.* 13 Desiderio hujus Novellæ, Fratris sine liberis mortui hereditas defertur ad fratres ejus consanguineos, id est, ad fratres ex utroque par-nte conjunctos, non eos, qui tantum sunt et uterini, vel ex eodem patre; in rebus ejus paternis, fratres paternii succedunt ex regula, Paterna paternis, materna materiis, de qua vid. *l.* 12. *C. de legit. hæredib.* In rebus aliunde quæsitis fidem consanguinei paternos vel uterinos excludunt: sunt enim conjunctiores, 9. 1. §. 8. *l.* consanguineis deficientibus paterni, & uterini æqualiter succedunt in aliunde quæsitis: vid. quæ dicam ad *l.* 13. *in fin. C. de legitim. hæred.* 14 Hodie pater vocatur in virilem proprietatis, *Nov.* 118. *c.* 2.

15 Duplici utentes jure, iis, qui uno tantum utuntur, sunt potiores. 16 13.

17 Περὶ ὅπλων. *Scring.* περὶ ἀνθρώπων ὁπλοποιῶν. 7. *Ecl.* 9. de armis & fabricensibus. *l.* 7. §. 1. *C. de fabricensibus, & qui arma gerere possint*, Jul. *const.* 79. Goth. Vid. Rittershuf. *part.* 13 *cap.* 4. Anf. 18 De jure principis dicam ad *Novellam* 105. *c.* 2. *in fin.* 19 Ut injustis litibus non vexentur. 20 Τῆς ὁπλοποιίας ἔργων.

21 Ὀπλοποιίαις, publicis fabricis, *Jul.* armamentis, *arsenaux.* 22 Φαβρίκῃς, id est, fabricis. 23 Arma privatis vendere non licet, *ut cit.* multo minus licet arma ad barbaros exporture vel eis vendere, *l.* 2. *C. quæ res exportari.* 24 Εν τοῖς ἀριθμοῖς, id est, matriculis, Julian. *hic.* Numerorum fabricensibus nova arma fabricare non licet, licet tamen ea curare. 25 Ἀρσεναλῶν. *Scring.* 26 Βαλιστάριοι.

27 Εν ταῖς ὁμοιοτίμοις ἐπιλοιπαῖς. *Scring.* 28 Οἱ βαλιστάριοι τοῖς πατρικίοις ὑποκείνται τῶν πόλεων. *Basil.* vid. Cujac. *hic.* 29 Patres Civitatum hodie videntur esse, qui Gallis dicuntur *Preuosts des Marchands & Echevins*, sub eorum curâ ballistiarii erant, ut ex hac Novella apparet. 30 Ὁπλοθηκῶν. 31 Φαβρικήσεσι, qui & fabricenses. 32 Ἀρχοντες, præsides provinciæ, Jul. *hic.* n. 304. 33 Quinque fol. Jul. 305. 34 Πρεσβυτέρων. Primates scriniis appellat, Jul. *hic.*

35 Id est, idoneos. 36 Matriculam vocat Julian. *loc.* que & particula *l.* 5. *C. Theod. de domesticis & protectoribus.* 37 Κατάθεσιν, depositiones, Julian. *hic.*

mnum quidem decem librarum auri sustinere, similiter autem & ipsos casui cinguli subjacere, & eorum officia. Defensores autem, & patres civitatum trium librarum auri multari pœna, & in capite sustinere periculum, si quod tale factum comperientes non punierint, aut hoc agere valentibus non nuntient, sed latere permiserint.

CAP. IV.

UT autem palam fiant quæ a nobis prohibita sunt, a privatis, & aliis quibusdam, citra eos qui in sacris nostris fabricensibus referuntur, fieri, aut privatis vendi arma: & hoc per præsentem legem significare curavimus. Prohibemus enim [1] privatos operari & emere arcus [2], & sagittas, & spathas, & ensES, quæ vocare consueverunt semispathia [3], & quæ vocantur Zabæ [4], sive loricæ, & contos [5], & quolibet modo vel figura factas lanceas, & quæ apud Isauros nominantur monocopia [6], & appellatos sitinnos [7], seu missilia, insuper & aspidas, sive scuta, & galeas, seu cassides: non enim ista alii cuidam instruere sinimus, præter eos qui deputati sunt in sacris nostris fabricensibus, solos autem fieri (& vendi a privatis) & privatis vendi permittimus cultellos minores, quibus nullus in præliis utitur. Præsentem igitur legem generalem tua celsitudo in hac proponat regia civitate, nec non & per alias civitates nostræ reipublicæ, ut omnes agnoscentes quæ placuerunt nobis, hæc observent.

CAP. V.

DEnunciamus autem futuris præesse hujusmodi custodiæ chartulariis ex memorato fabricensium scrinio, quia ex negligentia non solum pecuniarias sustinebunt pœnas, sed etiam in corpore supplicia patientur, & militia cadent. insuper nec ipsum ulterius permitti a nobis scrinium in hujusmodi adesse solicitudine, sed aliis committi fabricensium curam.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc legem declarata sunt, tua celsitudo, & qui post te in cingulo fuerint, operi terminoque contradere festinent: indignationem nostram & ipsi metuentes, nisi rem sic utilem reipublicæ custodierint.

TIT. XV.

UT [8] DIFFERENTES JUDICES AUDIRE INTERPELLANTIUM ALLEGATIONES, COGANTUR AB EPISCOPIS HOC AGERE: ET UT QUANDO IN SUSPICIONEM [9] HABUERINT JUDICEM, PARITER AUDIAT CAUSAM ET CIVITATIS EPISCOPUS: ET DE CAUTELA ALIA QUAM OMNINO OPORTET EPISCOPUM AGERE.

NOVELLA CONSTIT. LXXXVI.

Imperatoris Justiniani Augusti edictum.

PRÆFATIO.

EX quo nos Deus Romanorum præposuit imperio, omne habemus studium universa agere ad utilitatem subjectorum commissæ nobis a Deo reipublicæ, & illa facere quæ omni difficultate & læsione atque contritione privent: ne occasione litium, & aliorum quorundam discedere cogantur a propria patria, & in peregrinis affligi.

CAP. I.

PRopterea igitur & in præsenti prospeximus præsens edictum ad omnes dirigere subjectos, & palam facere omnium civitatum & vicorum habitatoribus, quatenus si quis habuerit contentionem adversus alium, sive [10] de pecuniaria causa, sive de sublatione rerum mobilium & immobilium, seseque moventium, sive de criminalibus, prius interpellet clarissimum provinciæ judicem, & ut ipse secundum nostras leges examinet ea, quæ proponuntur, & unicuique justitiam servet. Si vero dum aliquis adierit judicem provinciæ, non meruerit justitiam, tunc jubemus eum adire [11] suum sanctissimum episcopum, & ipsum mittere ad clarissimum provinciæ judicem, aut per se venire ad eum, & præparare eum ut omnibus modis audiat interpellantem, & liberet eum cum omni justitia secundum nostras leges, ut non cogatur perere gre de sua patria proficisci: Si vero etiam sanctissimo archiepiscopo compellente judicem cum justitia determinare interpellantium causas, judex differat discernere negotium, & non servet litigantibus justitiam: jubemus sanctissimum civitatis illius episcopum dare ad nos literas ei qui non meruerit quod justum est, insinuantes quia coactus ab eo judex distulit audire interpellantem, & judicare inter eum & qui ab eo conventus est: ut hoc cognoscentes nos supplicia inferamus judici provinciæ, qui interpellatus ab eo qui injustitiam passus est, & coactus a sanctissimo archiepiscopo, non judicaverit quæ in dubitationem venerunt.

CAP. II.

SI [12] vero contigerit quendam nostrorum subjectorum in dubitationem habere judicem, jubemus sanctissimum archiepiscopum audire cum clarissimo judice: ut ambo [13] per amicabilem conventum dissolvant quæ dubia sunt: ut aut per annotationem [14] scriptis factam, aut cognitionaliter [15] judicetur inter litigantes: & forma [16] detur justitiæ legibusque conveniens: ut non cogantur nostri subjecti propter hujusmodi causas recedere [17] a propria patria.

CAP. III.

SI quis vero existimans habere se adversus aliquem quamlibet actionem, neque clarissimum provinciæ judicem interpellet, neque sanctissimum civitatis episcopum adeat, & ita [18] veniat huc absque literis Deo amabilis episcopi civitatis: sciat quoniam & ipse tales sustinebit pœnas, quales futurus esset sustinere judex, si interpellatus ab eo non studuisset ei servare justitiam. Hæc autem omnia sancire perspeximus propter utilitatem eorum qui habitant per civitates & vicos: ne privati propriis provinciis, & ipsi in peregrinis affligantur, & res eorum lædantur. Propterea enim judices gratis facimus, & jusjurandum eos jubemus subire, ut unicuique interpellanti justitiam servent secundum nostras leges.

CAP. IV.

SI tamen contigerit quendam nostrorum subjectorum ab ipso clarissimo provinciæ judice lædi, jubemus eum adire [19] sanctissimum illius civitatis episcopum: & ipsum judicare inter clarissimum illius provinciæ judicem, & eum qui putatur lædi ab eo. Et si quidem contigerit judicem legitime & juste judicari a sanctissimo episcopo: satisfaciere eum omnibus modis ei qui interpellavit adversus eum. Si vero refutaverit judex hoc agere, & pervenerit ad nos ipsa lis: si quidem invenerimus quia juste & secundum leges aditus a sanctissimo episcopo, ea quæ condemnatus est, non fecit: novissimis [20] eum suppliciis subdi præcipimus: quoniam qui debet vindicare oppressum, ipsum opprimere reperitur.

CAP. V.

SEd etiam subjectum ei officium [21] jubemus cum omni studio & administrantes clarissimis judicibus interpellantes absolvere, nihil [22] accipientes præter illa quæ nostris constituta sunt legibus. Si vero hæc non custodiant, subdi jubemus suppliciis [23].

CAP. VI.

SI tamen invenerimus quendam sanctissimorum episcoporum pro gratia cujuspiam prodere justitiam, regularem [24] ei castigationem inferri jubemus: ut studeant cum timore Dei juste judicare: ne non impetrantes justitiam, cogantur homines relinquere proprias civitates atque provincias, & in [25] loca quælibet alia iniqua concurrere.

CAP. VII.

IN civitatibus autem in quibus non sunt judices [26], jubemus eos qui habent causas, adire [27] defensorem, & ipsum discernere inter eos. Si vero litem habentes voluerit defensorem una cum sanctissimo episcopo judicare, & hoc agi præcipimus.

CAP. VIII.

NEque autem monachum, neque clericum, neque episcopum jubemus venire huc absque [28] literis sanctissimi sui patriarchæ. Si vero hoc fecerint, sciant quia semetipsos schemate faciunt indignos.

CAP. IX.

SI quis autem magisterianus, aut præfectianus [29] aut cujuscunque fortunæ existens acceperit amplius sportularum quam definitum est sacris nostris constitutionibus: jubemus omnibus modis judicem provinciæ periculo proprio secundum nostram legem hoc vindicare, & vindictam inferre hoc præsumentibus. Si vero non vindicaverit hoc ipse judex, licentiam damus sanctissimo uniuscujusque civitatis episcopo nunciare nobis quæ de eis aguntur, & qualem habet militiam, aut dignitatem, qui hoc præsumpserit: ut & judici periculum inferamus prætermittenti & despicienti nostram jussionem, & ipsum quoque jubeamus puniri talia præsumentem.

TIT. XVI.

DE MORTIS CAUSA DONATIONE [30] CURIALIUM.

NOVELLA CONSTIT. LXXXVII.

Antonio Contio interprete.

PRÆFATIO.

CUrialium fraudes nihil posse ferre damni Reipublicæ, sed resistere legem talibus curiis [vel consiliis] omni volumus modo. Cognovimus enim, quemadmodum, postquam interdiximus curialibus donationum modum, non concedentes ipsis possessionem immobilem donare [31], neque in testamento relinquere ultra [32] tres uncias, sed dodrantem omni modo Curiæ servare, illi calumniantes legem, excogitaverunt tales aliquas fraudes contra ipsam legem. Scientes enim quod nos invenientes vetustos legumlatores, dubitantes de mortis causa donatione utrum donatio an legatum sit, & illos quidem connumerantes ipsam donationi, quosdam vero legatis, ea quæ pluribus [33] & optimis legislatoribus visa sunt eligentes, legatum [34] ipsam esse omnimodo decidimus, nec [35] confectione monumentorum egere, sed licentiam habere facere ipsam & inserere ipsi etiam certos fines quos donator voluerit, & si hoc fecerit, licentiam habere renunciare etiam huic ipsi facultati, qua possit pœnitere super talibus donationibus, revocare [36], & quos utique voluerit terminos inserere mortis causa donationibus, sicuti *Julianus* sapientissimus constituit, quod quidem nos in trigesimo nono [37] nostrorum Digestorum scripsimus. Omnia enim comprehendimus

1 Arma portare prohibitum, v. Socin. *regula* 30. 2 *Edictio Justiniani* 8. *c.* 3. Armorum genera observa. 3 Απὸ καλοῦ ἡμισπάθια παρωνομάζουσι. *Scrimg.* quæ parameria vocant. Julian. *hic*, n. 300. Cedrenus τῷ παρωνομίῳ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐξέτεμε. Porro παρωνομία dicuntur, quod femori accingantur. Semispathia quæ hic appellatur, Vegetius 2. vocat Semispathas, eadem forma, qua Tull. 3. *de legibus*, Semilucas dixit. 4 Zabæ, loricæ. *Jul. Sudd. in verbo* ζαβαρείον. 5 Καὶ κόντους. Κόντος δόρυ. *Hesych.* 6 Μονοκόντια. *Scrimg.* monocontia. *Jul.* 7 Ζιτίννης. *Scrimg.* Zibynus, quos missilia vocant. Jul. *hic.* Ennius sibinas. vid. Cujac. *hic.* Hesychio ζιβύνια sunt λογχίδια μικρά. Glossis vero ζιτίον est venabulum. 8 Ut præfidi suspecto in audiendis litibus adjungatur episcopus, *Index Reg.* 9 Vid. Jul. *constit.* 69. *num.* 260. & 220. & *sequentibus.* 10 Lis est aut de pecunia, aut de re mobili, immobili, vel movente se, aut de crimine. 11 Si præses provinciæ preces provincialium contempserit, provincialibus licet de ea re conqueri apud Episcopum. Jul. *d. n.* 269. 12 Hinc sumpta est authentica, *Si vero, C. de jud.* 13 Episcopo scil. cum præside confidente, Jul. *n.* 250. 14 Vel more παραπημιώτων, eos audiant, Jul. *hic.* adde *Nov.* 82. *c.* 4. 15 Sive scriptura. 16 Sententia. 17 *c.* 6. *in fin. T. hic.* 18 Jul. *n.* 251. 19 Adde *l.* 4. *C ad l. Jul. repetund.* 20 Id est, ultimis suppliciis. Ultimum supplicium mors, *l.* 21. *ff. de pœnis.* 21 Id est, officiales, ministros, apparitores. 22 Jul. *hic*, *n.* 253. 23 Ultimis *Jul.* aut quadruplı pœnæ & exoletioni illos subdi, *Scrimg.* 24 Id est, ex libris regulis pœnas subjicitur, Julian. *num.* 254. 25 Vid. *c.* 2. *in fin.* 26 Præsides provinciæ. 27 Jul. *num.* 255. 28 Jul. *num.* 256. *Novell.* 6. *c.* 3. 29 Ἡ ἡπαρχικὸς. *Scrimg.* agens in rebus. Julian. *hic*, *n.* 257.

30 De diversis donationibus a curialibus faciendis, Julian. *consf.* 80. de donationibus factis a decurionibus. *Index Reg.* 31 Inter vivos *Novell.* 38. 32 *Novell.* 45. 33 Id semper sequendum est, quod pluribus & optimis videtur. 34 Mortis causa donatio legatis comparatur, *l.* 4. *C. de don. caus. mort.* 35 Mortis causa donatio non eget insinuatione *l. ult. C. de don. caus. mort. l.* 15. *in fin. l.* 37. *ff. de mort. caus.* 36 Mortis causa donatio revocari potest. 37 *tit.* 6. *l.* 16. 17. 18. *ff. de mort. caus.*

in

in brevi & quæ vetustis & quæ nobis placita sunt. Hoc igitur scientes putaverunt oportere secundum modum hunc facere quasdam mortis causa donationes & inserere pacta secundum legem ad auferendum potestatem sibi ipsi super donatione pœnitenti, eam revocandi. Alium vero terminum ipsis placentem addere ipsis donationibus, ut inde ipsis nimirum liceat facere donationes a revocatione liberas, & ita suas minuere substantias.

CAP. I.

ETsi autem ex his quæ jam lege sancivimus adempta est omnis illis occasio plus dodrante relinquere queundi, vel in testamento relinquendi, vel per donationis modum alienandi, tamen ut adhuc etiam magis ipsorum fraudem compescamus, idcirco & nunc *sancimus* nemini [1] curiali neque per mortis causa donationem licere donare quid, præterquam tantummodo per antenuptialis donationis modum pro seipsis aut propriis liberis factæ aut per dotis occasionem, quatenus ipsa nostra constitutio dicit, etiam filiabus donare nubentibus: siquidem aliter ipsos non posse donare certum est res immobiles, sed ipsas manere semper apud ipsos curialibus obnoxias functionibus, sola ipsis venditione concessa, & ipsa secundum Novellæ nostræ constitutionis observationem. Mortis causa donationibus suam vim habentibus, & valentibus cæteris hominibus, exceptis [2] curialibus, facere dictas mortis causa donationes in quascunque voluerint personas, & conditiones ipsis imponere, & renuntiare (liquidem hoc voluerint) pœnitudini concessæ circa pactionis revocationem: manere quippe oportet rem etiam sic in mortis causa donationis conditionibus, (hoc enim insuper sancimus) & tales donationes firmas esse & stabiles, quod quidem non nunc primum lege statuimus, sed jam lege statutum, & nunc per nostram interpretamur & corroboramus vocem in omnibus aliis personis, præter solos, ut dictum est, curiales: idque propter ipsam nostram erga rempublicam curam & studium.

EPILOGUS.

† Quæ igitur placuerunt nobis, & hac lege manifestata sunt, tua gloria custodire studeto, in primis utilitati Reipublicæ providentiam impertiens.

TIT. XVII.

DE DEPOSITO [3], ET DENUNCIATIONIBUS INQUILINORUM, ET DE [4] SUSPENDENDA ADMINISTRATIONE [5] PANUM.

NOVELLA CONSTIT. LXXXVIII.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

LItem nuper audientibus nobis (hoc quod in imperio publice sedentes multoties agimus) orta est aliqua quæstio, quam resolvimus statim: hujusmodi vero discentes contingere multa communi & generali lege definire hoc justum esse arbitrati sumus.

CAP. I.

SI [6] enim quis ab aliquo capiat aurum aut res aliquas depositi causa in quibusdam conditionibus, deinde illi agant: necessitatem habeat omne restituere aurum aut res, conditionibus semel impleris, & nulla omnino licentia sit aliquibus [7] extrinsecus interdictionibus uti, & retinere depositi restitutionem: cum & alia multa privilegia [8] tam a præcedentibus legislatoribus, quam a nobis ipsis data sunt: licentia enim est prohibenti redditionem, eum quidem, cui creditum est depositum, non molestare: eum vero de rebus quæ in quæstione sunt, qui aurum, aut res aliquas accepturus est, litem sortiri, & justitiam & legem promereri: sed ne per hanc causam damnis magnis subjiciat eum qui interdictionem suscepit, & compellatur aut defensiones expetere, aut res habere, & non possit voluntarie eum deponente benigne agere: quod si tale aliquid egerit (omnino enim oportet non sola delictorum nos contentos esse prohibitione: sed [9] etiam timorem inferre justum transgressoribus) sive perditionem contigerit rerum aut pecuniarum fieri, & hoc probetur, sive alium quemcunque casum fortuitum, ipsum respicere qui contestationem dixerit. Insuper etiam ex quo facta est hujusmodi contestatio, usuras pecuniarum usque ad tertiam [10] centesimæ cognoscere prohibentem accipere propria: non solum si aurum fuerit quod depositum est, restitui vero prohibitum: sed & si aliæ res sint: ut hoc timore stultorum simul, & perversorum maligne versandi, in depositionibus homines cessent.

CAP. II.

De his qui denunciant ne civiles annonæ, vel pensiones solvantur [11].

SEd & totum hoc quod de mandatis est, & aspicere, & constituere secundum legem providimus. Videmus enim frequentari hoc in regia hac præcipue civitate & aliquos interdicentes eis qui ministrant publicas [12] annonas, & tesseras [13] accipiunt ab annonarum præfecto, volentes suspendi administrationem: & eos qui ex hoc solummodo forsan nutriuntur, defraudari administratione, per quam eis omnis tributatur vitæ occasio. Huic autem rei severius & difficilius illud est: multis [14] enim domos possidentibus in hac felicissima civitate [15], qui imbanchiti [16] non videntur, mox futuris pensiones ab inquilinis accipere, calumniantur per interdictiones inquilinis dirigentes, ut non inferant eis. Illi [17] vero ultra [18] eas suscipientes, quidam propter inopiam forsan comedunt eas: quidam vero & exules a magna hac fiunt civitate, & decidit omnino pensionum administratio iis qui ex hoc forsan solo nutriuntur, secundum quod occurrentes in civilibus annonis diximus.

§. 1. Nemini [19] igitur damus hujusmodi licentiam: sed unusquisque si aliquam habeat causam ad obnoxium sibi, non obdormiat: in liberalibus [20] autem perversitate omni plenius aspiret interdictionibus. Cognoscat enim, quia si tale aliquid egerit, & per occasionem ejus cecederit aut administratio panum, aut pensionum datio ex hoc accidens ipse sustinebit periculum, mox quod interdictionem [21] inquilinis & ministrantibus panem miserit, aut suspenderit annonam: nihil enim horum agi omnino volumus: sed ex quo interdictiones egerit, sancimus eum omne damnum sarcire domino rerum: super hoc & usuram & tertiam centesimæ agnoscere pecuniarum, aut rerum quas non accipere per eum is qui secundum hunc modum læsus est, voluit. Et neque aliquis opponat defensiones, quia qui præsens est ei exactionis domino danti defensionem aut in deposito, aut in aliis recipere rem propriam, non enim omnibus [22] est facile fidejussorem præbere nostris legibus, nullam defensionem omnino ratam esse ponentibus, nisi [23] cum fidejussione fiat, fidejussorem enim omnino dandum idoneum non facile neque possibile passim est. Et propterea igitur ad securitatem nostrorum subjectorum volumus hoc custodiri a modo, & de cætero omni tempore, ut immortale sit hujus nostræ sanctionis juvamen Reipublicæ, quæ judicantibus quidem nobis in mentem venit, præsentem vero legem commune juvamen nostris peperit subjectis.

EPILOGUS.

† Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc divinam manifestata sunt legem, operi effectuique tradere, & in perpetuum observare festinet.

1 Περὶ τῶν τέκνων. De liberis naturalibus vide Julian. *consf.* 82. de filiis naturalibus. *Index Regine.* adde *Novell.* 74. *L.* 4. *C. Tit.* 6. 2 *l.* 1. *Cod. de natural. lib.* Coth. Vid. in hanc Novell. Gudelin. de *Jure Novissf. lib.* 1. *c.* 16. & *lib.* 2. *c.* 10. Rittershus. *part.* 4. *cap.* 12. & *part.* 7. *cap.* 6. Anf. 3 Id est, pristino naturalium jure.

NOVELL.

4 Nepotes, ut & filii legitimari possunt. 5 Bono melius invesiri potest. 6 *d. tit. de natur. lib.* 7 Ἐξ τῶν ἐκτὸς τόπων. *Scrimg.* Id est, in tractatu de tutoribus, intelligit autem legem ultimam *C. de confirmand. tutor. reg. ult. Coll. quando mulier tutela offic. fung.* 8 Id est, ex libris regulis pœnas subjicitur. 9 Id est, officiales, ministros, apparitores. 10 Id est, trientes. 11 Jul. *hic*, *num.* 310. 12 Τὸ δημόσιον σιτηρέσιον ἢ τὴν ὑφορὰν ποιοῦσιν. 13 Tesseræ annonarum accipiebantur ab annonarum præfecto. 14 Græcus textus ita habet, πολλοὶ γὰρ τοῖς οἰκίας κεκτημένοις κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν διατελοῦντες, κἀκεῖνα μᾶλλον τὰ συγγενόμενα παρὰ τῶν οἰκούντων λαμβάνειν ἐπιχειροῦσι τοῖς ἐνοικεῖν εἰδόσιν, ὅτι μὴ καταβαλεῖν ἐν αὐτοῖς, id est, multi enim domos possidentibus in hac felicissima civitate invidentes, ut pensiones domorum ab inquilinis accipiant, denunciant testatione facta, ut ne inquilini pensiones solvant proprietario seu edium domino. 15 Sensus est corruptus, quem ita restitue: Illud omnium incommodius est, quod plerique dominis ædium *invidentes*, die pensionis cedente, inquilinis denunciant, testato, ne pensionem solvant. 16 Mirum unde vox hæc, imbanchiti, irrepleris: nisi si ἅπαξ legis & ignarus interpretatus *τὸ βασκάνοντες*, quod in Græco textu est, in hanc vocem nullius sensus commutarit. 17 Inquilini. 18 Id est, ultro ad libenter. 19 Denunciatione injusta creditoris, si quod detrimentum debitoris deposito fuerit illatum, creditor debitori damnum refarcire tenebitur. 20 Hic locus valde depravatus est: lege itaque: *illiberalibus autem & omni perversitate plenis abstineat interdictionibus.* 21 Vid. *l. ult. ff. de lege commissoria.* 22 Fidejussorem invenire vel dare non est omnibus facile, *l.* 33. §. 2. *C. de ædif.* vid. quæ dixi ad *l.* 3. *C. de verb. sign. l.* 5. §. 1. *ff. ut legatorum fin. fiderit.* 23 Defensio nulla est sine fidejussore.

COLLATIO SEPTIMA.

TIT. I.

QUIBUS MODIS NATURALES [1] EFFICIUNTUR SUI, ET DE EORUM EX TESTAMENTO SIVE AB INTESTATO SUCCESSIONE.

NOVELLA CONSTIT. LXXXIX.

Imperator Justinianus Augustus Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

NAturalium nomen Romanæ legislationi dudum non erat in studium, nec quælibet circa hoc fuerat humanitas, sed tanquam alienigenum aliquid & omnino alienum a republica putabatur: a *Constantini* vero piæ memoriæ temporibus in constitutionum scriptum est libris [2]. Deinde paulatim in mediocritatem clementemque sententiam Imperatores transeuntes, leges posuerunt: alii quidem & dari & relinqui aliquid eis a patribus concedentes: aliqui autem etiam adinvenientes modum per quem naturali jure priore [3] liberati legitimi fierent, & paterna substantiæ successores: paulatimque etiam ad nepotes [4] processerunt hujusmodi legislationes: & quoniam in nostra tempora venerunt, & eorum qui paulo ante nos fuerunt, multam varietatem causa suscepit. Nos enim duplex habuimus studium, & plurimos in libertatem perducere homines ex priore servitute, & ex naturalibus ad legitimos elevare: non enim ultio & interdictio despicienda est: sed quod est in necessitate, curandum est: & diffugiendum quidem quod malum est, inveniendum [5] vero undique quod melius est. Quia igitur aliqua quidem in constitutionum Codice [6], quam ex omni priorum imperatorum legislatione collegimus, de naturalibus scripta sunt filiis: quædam vero in [7] libro Institutionum: de his autem nos constituimus, aut jam perfecta comperimus, & nos ipsi plurimas fecimus de his constitutiones, alias quidem in prædictarum collectione constitutionum, alias autem etiam posteæ: ne causa sit disperſa, bene se habere credidimus, in una constitutione totum colligere, quæ pro omnibus sufficiat ea quæ de naturalibus sunt, corrigere atque sancire.